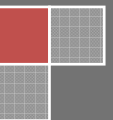

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

AB, RUSYA VE TÜRKİYE BOYUTLU LİTVANYA
AB KONSEYİ DÖNEM BAŞKANLIĞI

Uzman Yardımcısı
İlge Kıvılcım

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

AB, RUSYA VE TÜRKİYE BOYUTLU

LİTVANYA AB KONSEYİ DÖNEM BAŞKANLIĞI

www.eu2013.lt

*Litvanya Avrupa Birliği (AB) Konseyi Dönem Başkanlığı'nı 1 Temmuz 2013 tarihinde İrlanda'dan devraldı. Litvanya'nın AB üyelik sürecindeki **AB dönem başkanlığını yürütecek ilk Baltık ülkesi** olması önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Öte yandan, bundan sonraki dönem başkanlıklarının, Mayıs 2014 tarihinde yapılacak Avrupa Parlamento seçimleri tarihine yakın olmaları, önümüzdeki bir yılın çalışmalarını ve başkanlığı üstlenen ülke performanslarını önemli hale getiriyor.*

Litvanya'nın Dönem Başkanlığının çok boyutlu ele alınması gerekebilir. Nitekim tarihsel süreç incelendiğinde Sovyetler Birliği etkisinin ülkede oluşturduğu hâkimiyeti görmek mümkün. Bunun da ötesinde günümüzde ülkede hala çözülmemiş bazı sorunların ya da seçilmiş politikaların Rus kaynaklı olduğu da bilinmekte. Ancak 1990 yılından itibaren Litvanya'nın AB entegrasyonunu tamamlamaya yönelik politikalara sınıksız sarıldığı da bir gerçek. Bu entegrasyonun sürdürülebilirliği diğer Baltık ülkeleri gibi Litvanya için de öncelik listesinin başında. Bu heves, Rusya'ya çeşitli konularda bağlı olunmasına rağmen canlılığını yitirmiş değil.

Ülkenin altı aylık süreç için öngördüğü AB boyutlu planları genel görünümüyle daha çok AB'de gerekli görülen mali reformlar, Bankacılık Birliği, Doğu Ortaklığı ülkelerini (Ukrayna, Gürcistan, Ermenistan, Moldova) AB'ye yakınlaştırma çalışmaları ve dış sınırların etkili korunmasında şekilleniyor. Rusya ile olan ilişkilerin temelinde ise enerji güvenliği ve sınır kontrollerinin öne çıktığı görülüyor.

Diğer taraftan AB'nin genişleme sürecini destekleyen Litvanya, Türkiye'nin AB üyelik sürecine verilen desteği resmi görüşmelerde açıkça beyan etmektedir. Hiç şüphesiz 22'inci faslın açılması özellikle Türkiye için AB serüveninde heveslerin zedelenmediğinin gösterilmesi açısından oldukça önemli. Litvanya'nın üyelik müzakerelerine yönelik sunduğu olumlu tablo üzerinden sürecin canlı tutulması esas olmalıdır.

AB Boyutu: Tek Pazar, bankacılık birliği ve Doğu ortaklıkları

Litvanya Cumhurbaşkanı Dalia Grybauskaitė, dönem başkanlığı süresince AB'nin en önemli gündem maddesi olan mali kriz konusu için yeni dönem bütçe ve Tek Pazar'ın tamamlanmasında yeni eylem planlarının geliştirilmesi için çalışacaklarını söylemiştir. Bu bağlamda, Dönem Başkanlığı'nın öncelikli başlıkları; “**daha güvenilir**”, “**daha büyüyen**”, “**daha açık**” bir AB yaratma olarak açıklanmıştır.

“**Daha güvenilir**” bir AB için Litvanya'nın çalışmaları, AB'nin ekonomi politikasındaki güven ortamının sağlanmasına yönelik olacak. Bu bağlamda **bankacılık birliği** ve **mali reformlar** öne çıkarılacak. 27 Haziran 2013 tarihinde siyasi uzlaşıyla kabul edilen **AB'nin 2014 - 2020 Bütçesi** içindeki genç işsizlik, eğitim, araştırma, KOBİ'ler, ödeme ve yükümlülüklerde daha fazla esneklik çalışmalarına ağırlık verilecek.

Litvanya'da işsizlik oranı 2011 yılında 15.3; 2012 yılında 13.2 ve 2013 yılının ilk çeyreğinde 13.1 olarak açıklanmıştır.

(kaynak:

<http://osp.stat.gov.lt/en/web/guest/home>)

“**Daha çok büyüyen**” bir AB için, Avrupa 2020 ve 9 Temmuz 2013 tarihinde AB'nin Ekonomik ve Mali İşler Konseyi (ECOFIN) Toplantısı'nda tamamlandığı açıklanan¹ Avrupa Sömestri ile beraber, büyümenin ve işsizliğin azaltılmasında ana etkenlerinden biri olan **Tek Pazar**'ın derinleştirilmesine ve uyumlaştırılması ön planda olacak. Tek Pazar'ın tamamlanması ekonomik krizle mücadelede, AB'nin önceliklerinden olan Birinci Tek Pazar Eylem Planı (Single Market Act I) hedeflerinin tamamlanması ve İkinci Eylem Planı (Single Market Act II) çerçevesinde belirlenen öncelikli eylemlerden ulaşım ve enerji ağları, serbest dolaşım imkânları, dijital gündem, sosyal girişimcilik ve AB pazarında tüketici güveninin oluşturulması için çalışmalar yürütülecek.

Litvanya'ya göre “**daha açık**” bir AB için ise, ülkenin çalışmaları güvenlik konuları yönünde olacak. **Doğu ortaklıkları** kapsamında ilişkilerin geliştirilmesine devam edilecek. Bu hususta *Kasım 2013 tarihinde Doğu Ortaklık Zirvesi* önemle vurgulanıyor. Başta **ABD, Japonya ve Kanada** olmak üzere serbest ticaret anlaşmalarının ve stratejik ortaklıkların ayrıca bu dönemde AB gündeminde kalması bekleniyor. AB'nin yeni küresel güvenlik problemlerine karşı Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın güçlendirilmesi de hedefler arasında. Özellikle savunma politikalarına koordineli bir yaklaşım getirilmesi için çalışılacak.

Bilindiđi gibi, **2013 yılı AB vatandaşlığının 20'inci yılı** olarak kutlanıyor. Bu yılın önemine dikkat çeken Cumhurbaşkanı Grybauskaitė, 2004 yılında gelen AB üyeliği

¹ Ekonomik ve Mali İşler Konseyi (ECOFIN) Toplantısı sonuçlarına

<http://www.consilium.europa.eu/homepage/highlights/european-semester-2013-completed?lang=en> internet adresinden ulaşılabilir.

statüsüyle, tüm Birlik vatandaşlarının ortak çıkarları için çalışacaklarına dair taahhütlerinin, altı aylık dönem başkanlığı süresinde de belirgin bir şekilde devam edeceğini belirtmiştir. Litvanya Dönem Başkanlığı'nın resmi internet sitesine <http://www.eu2013.lt/en/> adresinden ulaşılabilir. Ayrıca Dönem Başkanlığı'na iletilecek yazılar için resmi yazışma adresi için: eu2013presidency@stat.gov.lt

Önemli tarihler²

Eylül 1939 – Doğu Avrupa'nın paylaşılmasını içeren Alman-Rusya Saldırmazlık Paktı (Molotov-Ribbentrop) ve Ortaklık Anlaşması altında ülkenin Sovyet etkisi altına girmesi
Haziran 1941 – Nazi işgali (Alman işgali ile Pakt çiğnenmiştir.)
1944-45 – Baltık Bölgesi'nin SSCB tarafından geri alınması
Ocak 1989 – Ulusal dil beyanı
11 Mart 1990 – Bağımsızlığın ilan edilmesi
Şubat 1991 – Litvanyalıların yüzde 85'inin bağımsızlık oyu kullanması
6 Eylül 1991 – SSCB tarafından Litvanya'nın bağımsızlığının tanınması
17 Eylül 1991 – Birleşmiş Milletler üyeliği
14 Mayıs 1993 – Avrupa Konseyi üyeliği
29 Mart 2004 – NATO üyeliği
1 Mayıs 2004 – AB üyeliği
21 Aralık 2007 – Schengen Bölgesi'ne üyelik
1 Temmuz 2013 – AB Konseyi Dönem Başkanlığı

Rusya Boyutu: Enerji ve sınır kontrolleri

AB üyelik süreçleri düşünüldüğünde, AB Konseyi Dönem Başkanlığı'nın ilk kez bir Baltık ülkesi tarafından üstlenilecek olması Baltık kültürünün AB'deki siyasi, kültürel ve ekonomik yerinin anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Bakıldığında ülkenin yeni dönem için öngördüğü çalışmaların, AB'nin önümüzdeki yıllarda şekillendirmesi planlanan konu başlıklarının pek çoğuna paralel olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, Rusya-AB ilişkilerini yakından ilgilendirecek bazı politika alanlarının da gündeme alınması söz konusu olabilecektir.

² The European Affairs Daily, Europolitics (EP), "Vilnius comes with heavy Russian luggage", 1 Temmuz 2013 s. 13, Erişim tarihi: 01.07.2013; www.europolitics.info

Litvanya hükümetinin temelde, Baltıkları Sovyetler Birliği kaynaklı endişelerden uzaklaştırma niyeti dışında, AB entegrasyon sürecinin bir parçası olan özgürlük mücadelesinde ülkenin yaşadığı köklü değişimler, Litvanya'nın bugünlere nasıl geldiğinin en büyük kanıtı olarak gösterilmektedir. Nitekim Litvanya'nın Cumhurbaşkanı Dalia Grybauskaitė'nin 20 Haziran 2013 tarihindeki mesajında³, Sovyetler Birliği etkisinden çoktan uzaklaşmış bir Litvanya örneği üzerine açıklamalar dile getirilmiştir. Rusya-AB ilişkilerinin genel şeklini oluşturan konular, 2004 yılından itibaren AB'nin bir parçası olan Litvanya'nın bir bakıma Dönem Başkanlığı'nın Rusya boyutunu da yansıtmakta. Çok açıktır ki, Litvanya üzerinden, özellikle (a) **enerji güvenliği** ve

Rusya-AB ilişkilerinin genel boyutu

- **Enerji** (doğal gaz ve petrol)
- **Güvenlik** (sınırlar, NATO)
- **Ticaret**
- **Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması** (1997)
- **Vize Rejimi** (2002-2011 Dönemi)

(b) **sınır kontrollerinin geliştirilmesi** gibi alanlardaki öncelikler Rusya ile ilişkileri gündeme getirebilecek. (a) Cumhurbaşkanı Grybauskaitė'e göre, **Avrupa'nın enerjide iç pazarı bulunmuyor. Dolayısıyla enerji konusu ülkenin önemli gündem maddelerinden biri. Özellikle AB enerji politikalarının dış boyutunun koordine edilmesi (Rusya) ve AB'de enerji pazarının tamamlanması öncelikler arasında. Bu bağlamda, altı aylık dönemde Tek Pazar'ın tamamlanması AB'nin enerji paketi için şart koşılmakta.**

Bu duruma paralel olarak, Litvanya'nın en büyük sorunlarından biri enerjide Rusya'ya bağımlı olması. **Gazprom**, akıllara ilk gelen ve Litvanya'nın uzun vadede Rusya'ya kendini bağlı hissettiği sorun konumunda. Diğer taraftan Baltık Denizi'nden geçen ve 2011 yılında hizmete açılan tartışmalı gaz boru hattı **Kuzey Akım (Nord Stream) Projesi'nin** de Rusya'nın elini güçlendirdiği söylenebilir.

Litvanya, **19-20 Eylül 2013** tarihinde dönem başkanlığınca toplanacak **resmi olmayan enerji bakanları toplantısında ve Aralık ayında düzenlenecek Enerji Konseyi'nde** 2014 yılına kadar Avrupa'nın enerji pazarını oluşturmak için çalışmalara ağırlık vereceğini açıkladı. Bu bağlamda, Litvanya'nın Aralık 2013 tarihinde konuya ilişkin bir rapor sunması bekleniyor⁴.

(b) Dönem başkanlığının Rusya'yı ilgilendiren bir başka önemli boyutu bölgede yaşayan **Rus azınlıkta** saklı. Rusya AB üyesi olan Litvanya ve diğer Baltık ülkelerindeki etnik Rus

³ Litvanya Cumhurbaşkanı Dalia Grybauskaitė'nin basın açıklamasına

<http://www.eu2013.lt/en/news/statements/a-message-from-president-dalia-grybauskaite>- internet adresinden ulaşılabilir.

⁴ The European Union Press Agency, *Agence Europe (AE)*, 5 Temmuz 2013, Erişim tarihi 05.07.2013; www.agenceeurope.com

azınlığa yapılan muameleden her zaman şikâyetçi olmuştur. Litvanya'da yaşayan Rus azınlık 2011 yılında devlet istatistiklerine göre yüzde 5.8 ile toplam 177 bin civarında⁵. Bu oran diğer Baltık ülkelerine göre daha az olsa da, Litvanya'yı öne çıkaran **Kaliningard**⁶ sorunu mevcut. Ülkedeki Rusya endişesi, dış sınırların etkili korunmasında, Rusya'ya kara bağlantısı artık olmayan ancak nüfus olarak Rusların da yaşadığı, AB üyesi olan Litvanya ve Polonya tarafından çevrili Kaliningrad, AB'yi de yasadışı faaliyetler neticesinde "güvenlik" sorunu olarak yakından ilgilendirmekte. Sınır kontrollerinin geliştirilmesi, AB üyelik müzakereleri sürecinde Litvanya için üyelik şartı olarak sunulduğunu da hatırlatalım.

Bölgenin Rusya için önemi tahmin edilebileceği gibi 1990 tarihinden itibaren başlamakta. 1990-2004 yılları arasında bölge, Rusya-AB arasındaki ticari faaliyetlerin yoğunluğu (*Rusya AB'nin 3.; AB ise Rusya'nın 1. ticaret ortağıdır. Rusya'daki yabancı yatırımın yüzde 75'ten fazlası AB'dendir: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/>*) nedeniyle zamanında serbest ekonomik bölge ilan edilmiş ancak Litvanya'nın ve Polonya'nın 2004 yılında AB üyesi olmasıyla AB sınırlarına giren bölge, artık Rusya için hem NATO unsurunu hem de AB ile olan ilişkileri tekrar gözden geçirme seçeneğini tetiklemiştir. Bu noktada Kaliningard, Rusya tarafından ekonomik bölge dışında AB'deki önemli siyasi koz olarak konumlandırılmaya başlanmıştır. En azından Rusya, Rus azınlık ve ticaret üzerinden vize rejimini gündeme getirmiştir. En somut olanı, 2002 tarihli **Transit Kolaylık Belgesi** ile (*Facilitated Transit Document - FTD*) bölgedeki vatandaşlara Litvanya üzerinden basitleştirilmiş vize uygulaması ile Rusya'ya geçiş sağlanmıştır. Ancak 2005 yılında bu uygulama kaldırılmış, 2007 yılında yürürlüğe giren AB-Rusya arasında **Geri Kabul Anlaşması** ve aynı tarihli **vize uygulamalarının basitleştirilmesine yönelik anlaşmalar** donmuş süreci hızlandırmıştır. Aralık 2011 tarihli AB-Rusya Zirvesi'nde ise vizesiz seyahatten farklı

⁵ Litvanya'nın resmi istatistikî verilerine

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveelections.asp?MainTable=M3010215&PLanguage=1&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3236&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> internet adresinden ulaşılabilir.

⁶ İkinci Dünya Savaşı öncesinde ismi Alman şehri olan Königsberg olup, 1945 tarihinden itibaren Postdam Konferansı'nda SSCB'ye verilerek adı Kaliningrad olarak değiştirilmiştir. Bölgenin Rusya için sorun teşkil etmesi SSCB'nin yıkılması yani 1990 yılı ve sonrasıdır.

⁷ AB-Rusya arasındaki Transit Kolaylık Belgesi'ne

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/114556_en.htm internet adresinden ulaşılabilir.

olarak, **kısa süreli kalmalar için vize uygulamasının son şeklini içeren yol haritası**⁸ önemli bir gelişme olarak tarihe geçmiştir.

Doğu Ortaklık Zirvesi

28-29 Kasım 2013 tarihinde Litvanya'nın Başkenti Vilnius şehrinde gerçekleştirilecek Doğu Ortaklık Zirvesi (*Eastern Partnership Summit*) Litvanya'nın gündeminde önemli bir yere sahip. Bu önem, özellikle dönem başkanlığı önceliklerinde ifade edilen AB'nin Doğu Ortaklıklarıyla olan ilişkilerinin geliştirilmesi noktasında belirginleşiyor. Litvanya'nın Dışişleri Bakanı Linas Linkevicius, 3 Temmuz 2013 tarihindeki konuşmasında⁹ Zirve'deki olası gelişmeleri aktarmış ve Rusya'nın söz konusu ülkelere Gümrük Birliği teklifi sunmasına rağmen; amaçlarının, **Ukrayna ile katılım ve serbest ticaret anlaşmasının** imzalanması; **Moldova, Gürcistan ve Ermenistan ile serbest ticaret anlaşması** üzerine kalıcı adımların atılması olacağını belirtmiştir. Litvanya söz konusu ülkelerdeki en temel sorunlardan *demokrasi, refah ve güvenlik* konularında gelişme kaydedilmesi için, AB'nin Doğu Ortaklıkları konusuna önem vermesinden yana. 8 Temmuz 2013 tarihinde Litvanya Başbakanı Dalia Grybauskaitė, Avrupa Komisyonu Başkanı José Manuel Durão Barroso ile yaptığı görüşmesinde¹⁰, özellikle Ukrayna'sız bir AB'nin inşa edilebileceğini ancak bu durumun AB'yi politika hedeflerinde daha az inandırıcı kılacağını açıklamıştır.

AB'nin son dönemde bu ülkelerle diyaloglarına hız vermesi sonucu, **Gürcistan ve Ermenistan** ile Ortaklık Anlaşması kapsamındaki **Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi** (DCFTA) müzakereleri Temmuz 2013 tarihinde tamamlandığı açıklandı (<http://europa.eu/rapid/search-result.htm?query=65>). Böylelikle ikili ilişkilerin gelişmesi bekleniyor.

Türkiye Boyutu: Müzakere Süreci

Litvanya, Türkiye'nin AB üyeliğine sıcak bakan ülke konumunda. Ayrıca Türkiye ve Litvanya arasında 1930 tarihli dostluk anlaşması da bulunuyor. Bu tutumunun dönem başkanlığı ve sonrasında da devam edeceği taahhütleri verilmekte. Dolayısıyla Litvanya Dönem Başkanlığı'nın Türkiye'nin müzakere sürecine olumlu yansımaları olması bekleniyor. Özellikle, 25 Haziran 2013 tarihinde gerçekleşen Genel İşler Konseyi kararı (http://consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/137597.pdf) neticesinde 22'nci başlığın açılması tarihinin Litvanya Dönem Başkanlığı Dönemi'nde

⁸ Vize rejimi yol haritasına http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/russia/docs/common_steps_towards_visa_free_short_term_travel_en.pdf internet adresinden ulaşılabilir.

⁹ AE, 5 Temmuz 2013, Erişim tarihi: 05.07.2013; www.agenceeurope.com

¹⁰ Son bir yıla ait AB-Ukrayna arasındaki işbirliği müzakere sürecine <http://www.eas.europa.eu/ukraine/docs/> internet adresinden ulaşılabilir.

gerçekleşebilmesi gündemdeki yerini koruyor. Şu an itibariyle resmi olarak açılmasa da, Ekim 2013 tarihinde yayınlanacak Avrupa Komisyonu'nun Türkiye İlerleme Raporu'ndan sonra toplanması beklenen Hükümetlerarası Konferans'ta başlığın açılmasının netleşmesi, hem Türkiye hem Litvanya hükümeti tarafından arzu edilen bir durum. Litvanya Dışişleri Bakanı Linas Antanas Linkevičius'nun AB Konseyi'nde Dönem Başkanlığı'nı devralması sonrasındaki basın toplantısında, Türkiye ile 22'nci fasıl dışında yeni bir fasıl üzerine de müzakerelerin başlatılmasını istediklerini açıklamış, gündeme alınması istenilen bu başlıklar 23 ve 24'üncü başlıklar olarak ifade edilmiştir. Ayrıca Bakan Linkevičius, ülkenin dönem başkanlığı sırasında ABD ile serbest ticaret anlaşmasının imzalanması durumunda, bu durumun Türkiye açısından sorun yaratmaması için çalışacaklarını vurgulamıştır. (Ocak-Mayıs 2013 tarihlerinde ihracatımız 126.123 dolar; ithalatımız 77.582 dolar olmuştur: Ekonomi Bakanlığı, Erişim tarihi 29 Temmuz 2013; <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF>)

Genel Değerlendirme

Vilnius'un amacı, iyi tamamlanmış bir AB entegrasyonu ve AB'nin Rusya ilişkilerinde düşük tansiyonlu, özellikle Baltık Denizi'nin stratejisini öne çıkaran çalışmalar yürütmek. Kasım ayındaki Ortaklık Zirvesi öncesinde AB'nin Komşuculuk Politikası'na dâhil edilen Ukrayna, Gürcistan, Ermenistan ve Moldova ile yeni dönem ekonomik ve siyasi ortaklıklara imza atılmasına ön ayak olmak isteyen Litvanya, tüm bu süreci önemsiyor. Gürcistan ve Ermenistan ile imzalanan ortaklıklar, önümüzdeki dönem için AB'nin bu coğrafyaya yöneldiği gerçeğini de güçlendiriyor.

Rusya'nın, doğal gazda AB'nin en önemli enerji tedarikçisi olması dışında, AB'nin de Rus enerji ürünlerine olan talebi henüz bitmiş değil. Yani Rusya'nın karşı cephesindeki Baltıklılar, AB ve Rusya olarak iki boyutlu stratejinin arasında kalmakta. Rusya, eski ülkelerini 1990'dan beri kendine çekmek isterken, AB ise üyeleri için Rusya ilişkilerini normalleştirme çabasında. Bu noktada, AB'nin kendi enerji pazarını oluşturması hem AB hem de Litvanya'nın Rusya ilişkilerini ciddi şekilde etkileyebilir. Rusya tabanlı sorunlarda Litvanya'nın sergileyeceği performans böylelikle önemli. Hatta Litvanya'nın başlatacağı girişimler, 2015 yılının Ocak ayında başlayacak Letonya Dönem Başkanlığı'nda AB-Rusya ilişkilerini ilgilendiren konuların çözümü için devamlılık sağlayabilir.

Ve Türkiye...Türkiye, 22'inci başlığın bir an önce açılması konusunda Litvanya'nın baskısını AB kulislerinde hissetmek istiyor. Bu konuda Türkiye'den gelen açıklamalarda Litvanya'ya duyulan güven tam. Dolayısıyla, başlığın açılması müzakere sürecini canlandırması açısından oldukça önemli. 1 Ocak 2014 tarihinde dönem başkanlığının Yunanistan'a geçeceği hatırlandığında, önümüzdeki altı aylık dönemde Türkiye'nin lehine gelişecek her fırsatın iyi değerlendirilmesi ve Türkiye'nin de AB standartlarına uyumlu politikalar geliştirmesi ile siyasi kozlarını güçlendirmesi önem kazanmakta.